

Ο Άρειος και η Α' Οικουμενική Σύνοδος - Προετοιμασία και αποτελέσματα

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Η νομιμοποίηση και η επιβολή της Χριστιανικής θρησκείας δε σήμαινε και τον καθορισμό των λεπτομερειών της δογματικής της υπόστασης.[1] Η Εκκλησία τον τέταρτο αιώνα μπόρεσε να μεγαλουργήσει στον δογματικό τομέα, αντιμετωπίζοντας μεγάλες αιρέσεις όπως τον Αρειανισμό, τον Απολιναρισμό, τη διδασκαλία του Ευνομίου κ.α. με το να περιχαρακώσει με σαφήνεια τις δογματικές αλήθειες της χριστιανικής πίστεως. Η πρώτη μεγάλη απειλή για την επίσημη πλέον χριστιανική θρησκεία ήταν η διδασκαλία του Αρείου.

Ο Άρειος γεννήθηκε γύρω στο 260 στη Λιβύη, αλλά σπούδασε στην Αλεξάνδρεια και στην Αντιόχεια. Η λιβυκή του καταγωγή, οι σπουδές του στην Αλεξάνδρεια και η μαθητεία του στο μάρτυρα Λουκιανό στην Αντιόχεια, έγιναν οι αιτίες για να γνωρίσει πολλαπλές ισχυρές εκκλησιαστικές παραδόσεις και μη,[2] τις οποίες αντιμετώπισε επιλεκτικά.[3]

Το πρόβλημα που απασχολούσε τον Άρειο ήταν η αΐδια-αιώνια γέννηση του Θεού Λόγου. Δίδασκε λοιπόν, ότι ο Υιός δεν είναι κατά φύση και κατ' ουσίαν αληθινός Θεός. Δημιουργήθηκε από το Θεό – Πατέρα κάποια συγκεκριμένη χρονική στιγμή «εν χρόνῳ». Για το λόγο αυτό δεν μπορούσε να χαρακτηριστεί αγέννητος, ούτε μέρος αγεννήτου. Ήταν επομένως, ένα απλό κτίσμα του Θεού. Ως κτίσμα, λοιπόν, ο

Υιος και ο Λόγος του Θεού δεν είναι συνάναρχος και συναίδιος προς τον Πατέρα, αλλά δημιουργήθηκε αμέσως «θελήσει» του Πατρός, ενώ τα άλλα δημιουργήματα δημιουργήθηκαν από το Θεό δια μέσου του Υιού. Η συνδημιουργία του κόσμου από το Θεό και τον Υιό δε σημαίνει ότι ο δεύτερος μετείχε στη φύση ή στην ουσία του Θεού και ήταν κατά φύση αληθινός Θεός. Ο Άρειος υποστήριζε την απόλυτη μοναρχία της Θεότητας και δεχόταν ένα Θεό αγέννητο και άναρχο. Επομένως, πριν από τη δημιουργία του Υιού ήταν απόλυτη η «μοναρχία» του μόνου αγέννητου και άναρχου Θεού, γι' αυτό και ο μεν Θεός δεν ήταν Πατήρ, πριν να δημιουργήσει τον Υιό και ο Υιος δεν υπήρχε πριν δημιουργηθεί από τον Πατέρα.[4]

Ο Άρειος και οι οπαδοί του χρησιμοποιούν αυστηρά την ιστορικογραμματική ερμηνευτική μέθοδο της Αντιοχειανής Σχολής για να τεκμηριώσουν την απόλυτη μοναρχία του Θεού – Πατρός, τη κτιστή φύση του Υιού – Λόγου και τη δημιουργία του από τον Πατέρα, την ατελή γνώση του για τον Πατέρα και την ηθική θεοποίηση του Υιού.

Την αιρετική διδασκαλία του Αρείου ανέλαβε να ανασκευάσει ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας, Αλέξανδρος[5] με τη βοήθεια του Μεγάλου Αθανασίου. Στην πραγματικότητα ο Μέγας Αθανάσιος[6] ήταν ο μοναδικός θεολογικός αντίπαλος του Αρείου. Ο επίσκοπος Αλεξανδρείας απέκλεισε τον Άρειο από το μυστήριο της θείας Ευχαριστίας. Η διδασκαλία όμως του αιρεσιεράρχη Αρείου είχε αρχίσει να εξαπλώνεται και πολλοί άνθρωποι είτε λαϊκοί είτε κληρικοί είχαν αρχίσει να την υιοθετούν. Η καταδίκη της αίρεσης από τις τοπικές σύνοδους της Αλεξανδρείας το 320 και το 324, της Αντιόχειας το 325, καθώς και οι εγκύκλιες επιστολές του Αλεξάνδρου προς τους απανταχού επισκόπους της Καθολικής Εκκλησίας δεν κατόρθωσαν να πετύχουν τη νουθεσία του Αρείου στο ορθόδοξο τριαδικό δόγμα και να ειρηνεύσουν την Εκκλησία.

Αναγκαία κρίθηκε η σύγκληση μίας μεγαλύτερης συνόδου, στην οποία θα μπορούσαν να απολογηθούν οι αρειανόφρονες επίσκοποι και ο ίδιος ο Άρειος και να διατυπωθεί ορθά η διδασκαλία της Εκκλησίας για την αΐδια, άτρεπτη, τέλεια υιότητα και θεότητα του Υιού και Λόγου του Θεού, του δευτέρου προσώπου της Αγίας Τριάδας. Η σύνοδος αυτή αρχικά προετοιμάστηκε ως άλλη μία τοπική σύνοδος, αλλά η συμμετοχή επισκόπων τόσο από τη Δύση όσο και από την Ανατολή καθώς και η θεολογική θεμελίωση του Τριαδικού δόγματος έδωσαν στη σύνοδο έναν οικουμενικό χαρακτήρα. Η Σύνοδος αυτή είναι η Α' Οικουμενική Σύνοδος της Εκκλησίας του Χριστού, η οποία έγινε το 325 στη Νίκαια της Βιθυνίας.

Ο Κωνσταντίνος, ο οποίος μόλις είχε νικήσει το Λικίνιο, αποκτώντας έτσι όλη την εξουσία στα χέρια του, έφθασε το 324 στη Νικομήδεια όπου άκουσε πολλά παράπονα τόσο από τους αιρετικούς, όσο και από τους ορθοδόξους. Ο

αυτοκράτορας διακαώς επιθυμούσε μία θρησκευτική ειρήνη στην αυτοκρατορία και μη κατανοώντας τις δογματικές διαφορές της αρειανικής διδασκαλίας από την ορθόδοξη προσπάθησε να κατευνάσει τα πνεύματα των θεολογικών αντιπάλων. Ο Μέγας Κωνσταντίνος δεν μπορούσε να διεισδύσει στη βαθύτερη σημασία της αϊδιότητας της γεννήσεως του Υιού. Για το λόγο αυτό προέτρεπε και τον Άρειο και τον Αλέξανδρο να συνυπάρξουν ειρηνικά παρά τη διαφορετική τους διδασκαλία για τον τριαδικό Θεό. Το μεγάλο θεολογικό κίνδυνο τον εξέθεσε στον αυτοκράτορα ο όσιος Κορδούης. Ο τελευταίος παρότρυνε τον Κωνσταντίνο για τη σύγκληση μίας Συνόδου με σκοπό την επίλυση της θεολογικής αυτής διαμάχης.

Ο μονοκράτορας Κωνσταντίνος αποφάσισε αρχικά να συγκαλέσει μία νέα τοπική σύνοδο με τους επισκόπους της Ανατολής στην Άγκυρα της Γαλατίας. Κατά τη διάρκεια των συζητήσεων του Κωνσταντίνου με τον όσιο Κορδούης, ο τελευταίος πρότεινε στον αυτοκράτορα να συγκληθούν στη σύνοδο και οι επίσκοποι της Δύσεως. Ο αριθμός των επισκόπων της Ανατολής αυξήθηκε με τη συμμετοχή των επισκόπων της Δύσης. Κρίθηκε λοιπόν, απαραίτητη η μεταφορά του τόπου για τη συγκλήση της συνόδου από την Άγκυρα της Γαλατίας στη Νίκαια της Βιθυνίας.

Η Νίκαια κρίθηκε καταλληλότερη για τη διεξαγωγή των εργασιών της συνόδου, αφού εξασφάλιζε την ευχερέστερη πρόσβαση των επισκόπων της Αιγύπτου και της Δύσης. Ταυτόχρονα όμως η πόλη αυτή έδινε τη δυνατότητα στον ίδιο τον Κωνσταντίνο να παρακολουθήσει ο ίδιος τις εργασίες της συνόδου. Μάλιστα ο αυτοκράτορας επιμελήθηκε όλες τις προετοιμασίες για την οργάνωση, ώστε να εξασφαλίσει όχι μόνο γρήγορη και άνετη μεταφορά των επισκόπων στη Νίκαια με την χρήση όλων των δημοσίων μεταφορικών μέσων, αλλά και να δημιουργήσει όλες τις προϋποθέσεις για άνετη διαμονή και πλούσια διατροφή τόσο του μεγάλου αριθμού των επισκόπων, όσο και του εξίσου μεγάλου πλήθους των συνοδών κληρικών. Υπήρξε άμεση ανταπόκριση από την πλειονότητα των προσκεκλημένων επισκόπων.

Η Σύνοδος άρχισε τις εργασίες της στις 20 Μαΐου του 325. Οι προσυνοδικές συσκέψεις των επισκόπων, όπως και ορισμένες συσκέψεις κατά την περίοδο των εργασιών της συνόδου πραγματοποιήθηκαν στον «ευκτήριον οίκον», ενώ οι τακτικές συνεδρίες της συνόδου έγιναν στην αίθουσα του «βασιλείου οίκου», η οποία ήταν κατάλληλα προετοιμασμένη για να δεχθεί το μεγάλο αριθμό των μελών της συνόδου και των συμβούλων τους.[7] Πρακτικά της Συνόδου δεν κρατήθηκαν. Αυτό επιβεβαιώνεται μέσα από τα έργα του Μεγάλου Αθανασίου, στα οποία ο ιερός πατήρ καταφεύγει στη μνήμη του για να περιγράψει γεγονότα που έλαβαν χώρα στη Σύνοδο ή λόγια που ειπώθηκαν από τους υποστηρικτές και τους επικριτές του Αρείου.

Ο Κωνσταντίνος θεωρώντας ότι η καταδίκη του Αρειανισμού θα έφερνε την πολυπόθητη ειρήνη στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας έγραψε: «Ο διάβολος δεν έχει πια καμιά δύναμη εναντίον μας εφ' όσον εκείνο, το οποίο με κακοήθεια είχε επινοήσει για την καταστροφή μας, χτυπήθηκε γερά στη ρίζα του. Η Αλήθεια, με τη βοήθεια του Θεού, σκόρπισε όλες τις διαφωνίες, τα σχίσματα, τις οχλαγωγίες, και τα θανάσιμα δηλητήρια της ασυμφωνίας».[8] Η εξέλιξη όμως των πραγμάτων διέψευσε τις ελπίδες του Κωνσταντίνου και η καταδίκη του Αρειανισμού δεν κατόρθωσε να δώσει ένα οριστικό τέλος στις θεολογικές έριδες που είχαν ξεσπάσει στους κόλπους της χριστιανικής Εκκλησίας και κατ' επέκταση μέσα στην Αυτοκρατορία.

Ο ίδιος ο Μέγας Κωνσταντίνος λίγα χρόνια αργότερα θα αλλάξει στάση απέναντι στον Άρειο και τη διδασκαλία του, πράγμα που τον φέρνει σε σύγκρουση με τον Αθανάσιο.

[1] Αλέξη Γ. Κ. Σαββίδη, Τα χρόνια σχηματοποίησης του Βυζαντίου 284-518 μ.Χ., Αθήνα 1983, σ. 50.

[2] «Ο Άρειος επηρεάστηκε σταθερά από τον ιουδαϊκό μονοθεϊσμό, τη φιλοσοφική αντίληψη περί απόλυτης υπερβατικότητας και περί ακινήτου του Θεού, από τις κοσμολογικές δυαλιστικές αντιλήψεις και προπαντός από τη διδασκαλία του Φίλωνα περί του κτιστού Λόγου, δια του οποίου ο Θεός δημιούργησε τον κόσμο.», Στυλιανού Γ. Παπαδοπούλου, Πατρολογία Β', Αθήνα 1990, σ. 114.

[3] Στυλιανού Γ. Παπαδοπούλου, Πατρολογία Β', Αθήνα 1990, σ. 114.

[4] Βλ. Ι. Φειδά, Εκκλησιαστική Ιστορία, Αθήνα 1992, σσ. 376-393.

[5] «Ο Αλέξανδρος υπήρξε σπουδαία εκκλησιαστική φυσιογνωμία, για την οποία όμως γνωρίζουμε λίγα. Στον αλεξανδρινό θρόνο ανήλθε το 313, όταν το μελιτιανό

σχίσμα είχε διασπάσει την ενότητα της Εκκλησίας. Ο Αλέξανδρος από το 318 μέχρι το 328 έγινε το επίκεντρο της Εκκλησίας και της θεολογίας, επειδή στην επαρχία του εμφανίστηκε ο αρειανισμός κι επειδή αυτός επωμίστηκε την αντιμετώπισή του.» Στυλιανού Γ. Παπαδοπούλου, Πατρολογία Β', Αθήνα 1990, σ. 100.

[6] «Ο Αθανάσιος Αλεξανδρείας υπήρξε η μεγαλύτερη φυσιογνωμία της αρχαίας Εκκλησίας. Σήκωσε το βάρος πολλαπλής και βαθιάς κρίσεως και θεμελίωσε θεολογικά και οριστικά την ορθόδοξη τριαδολογία. Μετέβαλε κυριολεκτικά την πορεία της θεολογίας, σπώντας το φράγμα των λεγόμενων θεολογικών σχολών. Φωτίστηκε κατ'έξοχήν, ώστε αυτός κυρίως να κατανοήσει το μυστήριο της Τριάδας και αυτός να το εκφράσει.» Στυλιανού Γ. Παπαδοπούλου, Πατρολογία Β', Αθήνα 1990, σ. 263.

[7] Βλ. Ι. Φειδά, Εκκλησιαστική Ιστορία, Αθήνα 1992, σ. 424.

[8] Σωκράτη, Εκκλησιαστική Ιστορία, Ι, 9.